

PAWEŁ MAJCZAK

Realizacja zasady poszanowania minimum egzystencji na przykładzie zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym

Implementation of the Principle of Respect for the Minimum Subsistence Level in the Example of the Attachment of Receivables from a Bank Account in Administrative Enforcement Proceedings

Abstract

The aim of the paper is to show the method of implementation of the principle of respect for the minimum subsistence level in the application of an enforcement measure in the form of attachment of receivables from a bank account in administrative enforcement proceedings. The study began with a characterization of the principle of respect for the minimum subsistence level. Next, the institution of the so-called enforcement privilege was analysed. Issues causing divergences in interpretation were also discussed. In this respect, the focus was on the assessment of the admissibility of applying restrictions on the enforcement of other monetary receivables in the case of enforcement from a bank account, the problem of identifying and examining the origin of funds held in a bank account and indicating the entity bearing the burden of excluding funds from the bank account from enforcement. In this paper, the formal-dogmatic method of working on the issue of enforcement of a bank account. The analysis includes questionable issues both within the theoretical and practical field as well as recent doctrinal and judicial achievements.

PAWEŁ MAJCZAK – doktor nauk prawnych, Uniwersytet Wrocławski,
ORCID – 0000-0002-3275-649X, e-mail: pawel.majczak2@uwr.edu.pl

SŁOWA KLUCZOWE: rachunek bankowy, egzekucja z rachunku bankowego, egzekucja administracyjna, prawo bankowe, przywilej egzekucyjny, zasada poszanowania minimum egzystencji

KEYWORDS: bank account, execution of the bank account, administrative enforcement, banking law, enforcement privilege, the principle of respect for the minimum subsistence level

1 | Wstęp

Zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego stanowi najczęściej stosowany środek egzekucyjny w postępowaniu dotyczącym należności pieniężnych. Dopuszczalność oraz sposób jego wykorzystania są ograniczone m.in. treścią zasady poszanowania minimum egzystencji. Ich korelacja przejawia się w konieczności pozostawienia na rachunku bankowym zobowiązanego określonych kwot w celu zapewnienia aktywów majątkowych, które jemu oraz członkom jego rodziny są niezbędne do zapewnienia minimum egzystencji, a także do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Celem artykułu jest zestawienie wpływu zasady poszanowania minimum egzystencji na kształt oraz sposób interpretacji przepisów dotyczących ograniczeń egzekucji wierzytelności z rachunku bankowego. Dla jego osiągnięcia konieczne stało się przede wszystkim poddanie analizie katalogu wyłączeń spod egzekucji w zakresie wkładów oszczędnościowych złożonych w bankach. W jej wyniku dostrzeżono wątpliwości interpretacyjne pod postacią dopuszczalności zastosowania przy egzekucji wierzytelności z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych, problemu identyfikacji oraz badania pochodzenia środków znajdujących się na rachunku bankowym oraz wskazania podmiotu ponoszącego ciężar wyłączenia spod egzekucji środków znajdujących się na rachunku bankowym.

W pracy zastosowano formalno-dogmatyczną metodę pracy. Wyszczególniono zagadnienia problematyczne zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i praktycznej. Odwołano się również do aktualnego dorobku doktryny i judykatury.

2 | Istota zasady poszanowania minimum egzystencji

Można przyjąć, że zasada poszanowania minimum egzystencji realizuje trzy zasadnicze funkcje – humanitarną, aktywizującą oraz pozwalającą na dalsze zarabkowanie. Funkcja humanitarna związana jest z zasadniczym celem postępowania egzekucyjnego, za który uchodzi przymusowe doprowadzenie do wykonania obowiązku poddanego egzekucji, a nie zaszkodzenie zobowiązanemu, represja. Wyrządzenie dolegliwości zobowiązanemu na skutek zastosowania sankcji egzekucji posiada charakter uboczny. Egzekucja nie stanowi kary za niewykonanie obowiązku, lecz sposób jego wykonania. Uzasadnieniem wprowadzenia zasady poszanowania minimum egzystencji jest wytyczenie granic stosowania przymusu egzekucyjnego tak, aby zobowiązany, jak również członkowie jego rodziny mieli zapewnione środki do życia, a także inne dobra niezbędne do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Realizacja zasady poszanowania minimum egzystencji sprzyja także realizacji funkcji aktywizacyjnej zobowiązanego, co następuje poprzez przekonanie go, że mimo prowadzenia egzekucji wobec jego majątku, prowadzenie działalności zarobkowej pozwala mu na uzyskanie korzyści finansowych. Służy odpowiedniemu ukształtowaniu woli zobowiązanego. Instrumenty realizujące omawianą zasadę mają zapobiec udaremnieniu egzekucji na skutek jej bezskuteczności z powodu braku majątku lub źródła dochodu zobowiązanego. Odebranie całości zarobionych w danym miesiącu środków pieniężnych rodzi ryzyko zrezygnowania przez zobowiązanego z działalności zarobkowej na skutek nie odczuwania wartości dodanej z trudu podejmowanego w celu pozyskania środków majątkowych. Sytuacja taka byłaby także niekorzystna dla wierzyciela, który nie mógłby być zaspokojony.

Oprócz motywacji i chęci prowadzenia działalności zarobkowej zobowiązany musi dysponować również środkami, przy wykorzystaniu których będzie w stanie pokryć koszty prowadzenia takiej działalności. Zalicza się do nich m.in. koszty dojazdu do pracy, posiłków w pracy, narzędzi pracy. Faktyczna i realna możliwość prowadzenia działalności zarobkowej realizuje funkcję pozwalającą na dalsze zarabkowanie^[1].

¹ Zob. Janusz Nowak, „Kwoty wolne od zajęcia w egzekucji z rachunku bankowego na podstawie art. 54 prawa bankowego” *Przegląd Prawa Egzekucyjnego*, nr 1 (2019), Legalis [dostęp: 31.01.2024].

Granice stosowania przymusu egzekucyjnego wyznaczone omawianą zasadą różnią się, w zależności od rodzaju podmiotu będącego zobowiązanym. Dotyczy ona osób fizycznych oraz rolników prowadzących działalność rolniczą. Poza jej zasięgiem pozostają zobowiązani będący osobami prawnymi lub jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi osobowości prawnej^[2], bowiem w zasadzie tej nie chodzi o bezpośrednią ochronę ekonomiczną. Odnosi się ona przede wszystkim do egzekucji obowiązków pieniężnych. Nie można jednak wykluczyć jej zastosowania w egzekucji obowiązków niepieniężnych^[3]. Zobowiązany nie może zrzec się wobec wierzyciela lub organu egzekucyjnego uprawnień wynikających z bezwzględnie obowiązujących przepisów o ograniczeniach egzekucji. Organ egzekucyjny jest zobligowany do uwzględnienia ich z urzędu^[4].

3 | Sposób realizacji zasady poszanowania minimum egzystencji przy realizacji zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego

Egzekucja wierzytelności z rachunku bankowego stanowi jeden z środków egzekucyjnych w postępowaniu dotyczącym należności pieniężnych (art. 1a pkt 12 lit. a tiret 4 u.p.e.a.). Jest szczególnym rodzajem egzekucji z wierzytelności^[5]. Zasada poszanowania minimum egzystencji rekonstruowana jest z przepisów przewidujących wyłączenia spod egzekucji określonych składników majątkowych (zob. art. 8 – art. 10, art. 12 – art. 13, art. 96g § 3 u.p.e.a.^[6]). W ramach tych wyłączeń mieszczą się m.in. wkłady oszczędnościowe złożone w bankach zwolnione od zajęcia egzekucyjnego na zasadach

² Lidia Klat-Wertelecka, *Niedopuszczalność egzekucji administracyjnej* (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009), 318.

³ Zob. Zbigniew Leoński, *Administracyjne postępowanie egzekucyjne. Węzłowe problemy* (Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, 2003), 79.

⁴ Klat-Wertelecka, *Niedopuszczalność egzekucji administracyjnej*, 320.

⁵ Marta Romańska, Olga Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne* (Warszawa: C.H. Beck, 2016), 920.

⁶ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2505 ze zm.).

i w wysokości określonej przepisami pr.bank.^[7] (art. 8 § 1 pkt 7 u.p.e.a.). Przepis ten odsyła do art. 54, art. 54a, art. 54b oraz art. 52a pr.bank., które wyznaczają granice przywileju egzekucyjnego, przewidując wyłączenie lub ograniczenie możliwości prowadzenia egzekucji ze środków zdeponowanych na rachunkach bankowych. „Kwoty wolne od egzekucji nie podlegają zajęciu w ramach zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego”^[8].

Warto zauważyć, że ochroną, o której mowa we wskazanych przepisach, nie zostały objęte wszystkie rodzaje rachunków bankowych. Nie rozciąga się ona na rachunki rozliczeniowe oraz rachunki lokat terminowych, które mogą być prowadzone wyłącznie dla osób prawnych, jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, jeżeli posiadają zdolność prawną, osób fizycznych prowadzących działalność zarobkową na własny rachunek, w tym dla osób będących przedsiębiorcami (art. 49 ust. 2 pr.bank.).

Ochrona, o której mowa w art. 54 i art. 54a pr.bank., dotyczy rachunków oszczędnościowych, rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych, rachunków terminowych lokat oszczędnościowych, które mogą być prowadzone wyłącznie dla osób fizycznych, szkolnych kas oszczędnościowych, kas zapomogowo-pożyczkowych, rad rodziców (art. 49 ust. 3 pr.bank.).

Artykuł 54 ust. 1 pr.bank. wskazuje, że środki pieniężne znajdujące się na wymienionych w poprzednim akapicie rachunkach jednej osoby, niezależnie od liczby zawartych umów, są wolne od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego w każdym miesiącu kalendarzowym, w którym obowiązuje zajęcie, do wysokości 75% minimalnego wynagrodzenia za pracę, przysługującego pracownikowi zatrudnionemu w pełnym miesięcznym wymiarze czasu pracy. Zgodnie z art. 54 ust. 2 pr.bank.: środki pieniężne zgromadzone na rachunku oszczędnościowym, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym oraz na rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej prowadzonym dla kilku osób fizycznych są wolne od zajęcia do wysokości określonej we wskazanej wyżej wysokości niezależnie od liczby współposiadaczy takiego rachunku. Z treścią ostatniego przepisu koresponduje art. 51a – art. 51c pr.bank., będący podstawą prawną dla prowadzenia rachunku wspólnego. Zwolnienie od zajęcia środków pieniężnych na rachunkach, o których mowa w art. 54, trwa tylko przez

⁷ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2488 ze zm.).

⁸ Piotr Przybysz, „Art. 81”, [w:] Piotr Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2023). [dostęp: 31.12.2023].

czas złożenia tych środków na rachunku i nie jest tożsame z wyłączeniem spod egzekucji w ogóle^[9].

Artykuł 54a pr.bank. wprowadza szereg środków pieniężnych wolnych od zajęcia na podstawie kryterium ograniczenia egzekucji ze względu na ich pochodzenie. Obejmuje on zarówno świadczenia, dodatki i zasiłki bezpośrednio w nim wskazane oraz kwoty pochodzące ze źródeł wymienionych m.in. w art. 10 § 4 u.p.e.a., do których zalicza się choćby dodatek węglowy, świadczenia alimentacyjne, świadczenie wychowawcze (np. „800+”). Z art. 54a pr.bank. koresponduje art. 80 § 2a u.p.e.a., wymieniający świadczenia, dodatki i inne kwoty, których nie obejmuje zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego. Artykuł 86a § 1 *in fine* u.p.e.a. wskazuje *expressis verbis*, że: „Zajęcie nie dotyczy kwot wolnych od egzekucji”.

Istotne znaczenie dla realizacji zasady poszanowania minimum egzystencji miało mieć funkcjonowanie rachunków rodzinnych, o których mowa w art. 49 ust. 4 pr.bank. Mogą być one prowadzone: „wyłącznie dla osób fizycznych, którym przyznano niepodlegające egzekucji świadczenia, dodatki, zasiłki oraz inne kwoty, o których mowa w art. 833 § 6 i 7 k.c.^[10], z wyjątkiem świadczeń alimentacyjnych”. Artykuł 52a ust. 2 pr.bank. wprowadza ważną z punktu widzenia postępowania egzekucyjnego regułę wpłacania na rachunek rodzinny wyłącznie środków pieniężnych pochodzących ze świadczeń niepodlegających egzekucji.

Artykuł 54b pr.bank. wskazuje, że:

środki pieniężne znajdujące się na rachunku będącym przedmiotem blokady rachunku podmiotu kwalifikowanego w rozumieniu art. 119zg pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa nie podlegają zajęciu na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego poza wyjątkami określonymi w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym.

Przepisy szczególne mogą przewidywać regulacje wyłączające lub ograniczające egzekucję wierzytelności z rachunku bankowego inne niż przywołane.

Wszelkie składniki majątkowe objęte ustawowym wyłączeniem muszą zostać pominięte przy kierowaniu zajęcia egzekucyjnych do majątku

⁹ Wojciech Pyziół, „Art. 54”, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. Eugenia Fojcik-Mastalska (Warszawa: LexisNexis, 2007). [dostęp: 31.12.2023].

¹⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1610 ze zm.).

zobowiązanie. Przestrzeganie zasady poszanowania minimum egzystencji jest zabezpieczone m.in. możliwością wniesienia skargi na czynności egzekucyjne (art. 54 § 1 pkt 1 u.p.e.a.)^[11].

Realizacja zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego przysparza niekiedy trudności. Do grupy związanych z zasadą poszanowania minimum egzystencji zaliczyć można: 1) wątpliwość co do zachowania tożsamości środków wyłączonych spod egzekucji po przelaniu na rachunek bankowy, a w konsekwencji dopuszczalności zastosowania przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych oraz 2) problem identyfikacji oraz badania pochodzenia środków znajdujących się na rachunku bankowym.

4 | Dopuszczalność zastosowania przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych

Ograniczenia egzekucji wierzytelności z rachunku bankowego nie stanowią jedynych w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym. Podobne rozwiązania przewidziano wobec wynagrodzenia ze stosunku pracy, które podlega egzekucji w zakresie określonym w przepisach kodeksu pracy^[12] (art. 9 § 1 u.p.e.a.), jak również wobec zasiłków dla bezrobotnych, dodatków aktywizacyjnych, stypendiów oraz dodatków szkoleniowych, wypłacanych na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (art. 9 § 1¹ u.p.e.a.), należności członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych i członków ich rodzin z tytułu pracy w spółdzielni oraz wszystkich świadczeń powtarzających się, których celem jest zapewnienie utrzymania (art. 9 § 2 u.p.e.a.).

¹¹ Zob. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 26 stycznia 2021 r., I SA/Po 902/19, Lex nr 3118392.

¹² Zob. art. 87 – art. 90 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1465) – dalej: k.p.

Kolejne ograniczenia egzekucji przewidziano wobec świadczeń pieniężnych przewidzianych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym (zob. art. 10 § 1 – 3 u.p.e.a. w zw. z art. 140 i art. 192 uFUS^[13]).

Istnieje również szereg kwot niepodlegających egzekucji administracyjnej na podstawie art. 8 u.p.e.a., do których zalicza się m.in. pieniądze w kwocie 760 zł, kwoty otrzymane jako stypendia, kwoty otrzymane z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń majątkowych. W obecnych realiach w znacznej części przypadków kwoty pochodzące ze świadczeń podlegających ograniczeniom egzekucyjnym przelewana jest na rachunek bankowy zobowiązanego. Rodzi się istotne z punktu widzenia zasady poszanowania minimum egzystencji oraz realnej ochrony środków wyłączonych spod egzekucji pytanie o to, czy po ich przelaniu na rachunek bankowy zachowują, czy tracą swoją tożsamość, a tym samym, czy wówczas nadal – oprócz kwot wolnych od egzekucji w wysokości, o której mowa w art. 54 i art. 54a pr.bank – nie podlegają one egzekucji wierzytelności z rachunku bankowego. W literaturze nie udało się w tym zakresie wypracować jednolitego poglądu. Warto prześledzić zapatrywania na ten problem.

Zgodnie z pierwszym kierunkiem interpretacyjnym kwoty określonych świadczeń nie zmieniają swojego charakteru po przelaniu ich na rachunek bankowy zobowiązanego. Prowadzenie egzekucji w stosunku do kwot wolnych spod egzekucji na podstawie zajęcia rachunku bankowego, na który to rachunek te kwoty zostały przebrane, praktycznie pozbawiałoby sensu i zaprzeczało celom, jakie przyświecały ustawodawcy ustanawiającemu zwolnienie ustawowe^[14]. W podobnym tonie wypowiedziało się wiele składów orzekających sądów administracyjnych. WSA w Poznaniu wskazał, że: „Świadczenie z tytułu renty socjalnej pozostaje tym samym świadczeniem, gdy wpłynie na rachunek bankowy”^[15]. WSA w Gdańsku postawił tezę, zgodnie z którą:

Tryb egzekucji z rachunku bankowego wymaga uwzględnienia art. 9 § 1 u.p.e.a. oraz art. 87¹ Kodeksu pracy. Nie jest dopuszczalna egzekucja wierzytelności za pracę w części podlegającej ochronie umożliwiającej pozostanie w dyspozycji dłużnika środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb

¹³ Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1251).

¹⁴ Wyrok WSA w Warszawie z 16.02.2017 r., V SA/Wa 655/16, LEX nr 2316955.

¹⁵ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 26 stycznia 2021 r., I SA/Po 902/19, LEX nr 3118392.

życiowych. Wbrew stanowisku organu przedmiotem zajęcia z rachunku bankowego nie mogą być wierzytelności pieniężne bez względu na źródło ich pochodzenia^[16].

W innych orzeczeniach zaznaczono, że:

Ochrona wynagrodzenia za pracę powinna odpowiadać identycznym standardom prawnym niezależnie od sposobu przekazywania przez pracodawcę należności w formie przelewu na rachunek bankowy lub w formie wypłaty gotówkowej^[17];

Jeśli [...] prowadząc egzekucję organ zajmie równocześnie i rachunek bankowy i emeryturę, a na rachunek bankowy oprócz emerytury nie wpływają żadne inne należności, to opisane zajęcia mogą prowadzić do naruszenia uprawnień dłużnika wynikających z określenia w przepisach kwoty wolnej od egzekucji^[18].

W literaturze podkreśla się, że zwolnienie spod egzekucji dotyczy jedynie świadczenia jeszcze niewypłaconego zobowiązanemu, natomiast kwoty, które z tytułu świadczenia zobowiązany już otrzymał, podlegają egzekucji na zasadach ogólnych. Zastrzega się przy tym niedopuszczalność objęcia egzekucją części świadczenia wypłaconej zobowiązanemu po potrąceniu egzekwowanej należności na podstawie zajęcia egzekucyjnego. Twierdzenie to uzasadnia się poprzez uwypuklenie ryzyka pozbawienia zobowiązanego całego świadczenia (np. wynagrodzenia za pracę, świadczeń emerytalnych i rentowych). Organ egzekucyjny mógłby bowiem najpierw uzyskać jego część na podstawie zajęcia egzekucyjnego dokonanego u pierwszego trzeciodłużnika (np. pracodawcy, organu emerytalnego bądź rentowego), a następnie kierując egzekucję wierzytelności z rachunku bankowego do wypłaconej zobowiązanemu przez pierwszego trzeciodłużnika kwoty zwolnionej od potrąceń. Podkreśla się, że takie działanie organu egzekucyjnego w sposób jaskrawy naruszałoby zasadę poszanowania minimum egzystencji^[19].

¹⁶ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 17 marca 2020 r., I SA/Gd 1914/19, LEX nr 2973600.

¹⁷ Wyrok WSA w Gdańsku z 24.03.2020 r., I SA/Gd 2149/19, LEX nr 2973619.

¹⁸ Wyrok NSA z dnia 30 stycznia 2020 r., I GSK 1651/18, LEX nr 3019836.

¹⁹ Zob. Marian Masternak, „Zasada poszanowania minimum egzystencji”, [w:] *System prawa administracyjnego procesowego*, t. III, cz. 1, *Administracyjne*

W opozycji do scharakteryzowanego wyżej sposobu postępowania stoi pogląd, zgodnie z którym stosowanie przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych jest niedopuszczalne. Na jego uzasadnienie rozróżnia się przedmiot poszczególnych środków egzekucyjnych. Uwypukla się, że w przypadku egzekucji z rachunku bankowego jest nim wierzytelność z tego rachunku a nie prawo do środków pieniężnych w kwocie przelanej na rachunek bankowy przez innego dłużnika zajętej wierzytelności, takiego jak organ właściwy dla danego świadczenia socjalnego, pracodawca^[20]. Zaznacza się, że posiadaczowi rachunku bankowego przysługuje ochrona przed egzekucją tylko w granicach określonych w art. 54 ust. 1 pr.bank. i bez znaczenia jest źródło, z którego pochodzą środki gromadzone na takim rachunku^[21]. W niektórych opracowaniach wyraźnie wskazuje się, że dochodzenie środków znajdujących się na rachunku bankowym, na którym znajdują się środki wpłacone przez pracodawcę z tytułu wynagrodzenia za pracę dłużnika, nie ma wpływu na możliwość egzekucji z wyłączeniem kwot wskazanych w art. 54 pr.bank. Ograniczenia egzekucji odnoszące się do wynagrodzenia za pracę przewidziane w k.p. nie „dublują” się z tymi wynikającymi z art. 54 pr.bank.^[22]

Środki wpływające na rachunek bankowy dłużnika podlegają jedynie ograniczeniom wynikającym z regulacji dotyczących tego sposobu egzekucji^[23].

Jeżeli zastosowano równocześnie zajęcie wynagrodzenia za pracę oraz zajęto rachunek bankowy zobowiązanego, to część wynagrodzenia wolna od zajęcia, która została przelana na konto bankowe zobowiązanego, może zostać zajęta przez organ egzekucyjny^[24].

postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, red. Grzegorz Łaszczyca, Andrzej Matan (Warszawa: Wolters Kluwer, 2020), 324, 326.

²⁰ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 05 października 2018 r., I SA/Kr 399/18, LEX nr 2616919.

²¹ Zob. wyrok WSA w Gliwicach z 26.03.2019 r., I SA/Gl 1337/18, LEX nr 2732632; wyrok WSA w Lublinie z dnia 21 lipca 2020 r., I SA/Lu 339/20, LEX nr 3058657; wyrok SA w Katowicach z dnia 27 września 2007 r., V ACa 359/07, LEX nr 446709.

²² Grzegorz Sikorski, „Art. 54”, [w:] Grzegorz Sikorski, *Prawo bankowe. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2015) i przywołana tam literatura [dostęp: 30.11.2023].

²³ Nowak, „Kwoty wolne”.

²⁴ Przybysz, „Art. 72”; zob. podobnie Nowak, „Kwoty wolne”; Wojciech Zręda, „Zajęcie rachunku bankowego” *Prawo Bankowe*, nr 2 (2000): 57; Sikorski, „Art. 54”;

Na uwagę zasługuje analiza poczyniona przez Ireneusza Kunickiego, który po przeprowadzeniu wnikliwych rozważań wręcz za absurdalne uznał stanowisko, wskazujące, że ograniczenia egzekucji przewidziane dla danego rodzaju świadczeń rozciągają się po ich wypłacie nie tylko na egzekucje rachunków bankowych, ale także na inne sposoby egzekucji^[25].

Od dopuszczalności zastosowania przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych, takich jak wynagrodzenie za pracę, należy odróżnić zakaz zajęcia kwot wolnych od egzekucji, o których mowa w art. 54 i art. 54a pr.bank. W drugim przypadku kwoty te zostały wprost określone w przepisach dotyczących *stricto* egzekucji wierzytelności z rachunku bankowego. Nie powinno więc budzić wątpliwości, że kwota wolna od zajęcia przysługuje zobowiązanemu niezależnie od innych zwolnień od egzekucji na rachunku bankowym. Tym samym, jeżeli na rachunek bankowy zobowiązanego wpłynie np. 800 zł ze świadczenia 800+ i będą się znajdowały na nim jeszcze inne środki, to bank powinien zwolnić zarówno kwotę 800 zł ze świadczenia wychowawczego, jak i kwotę z tytułu tzw. kwoty wolnej od zajęcia z rachunku bankowego, o której mowa w art. 54 pr.bank.^[26] Artykuł 86a § 1 u.p.e.a. *in fine* wskazuje *expressis verbis*, że: „Zajęcie nie dotyczy kwot wolnych od egzekucji”. Trudno zgodzić się ze stanowiskiem Wojciecha Iwańskiego, zgodnie z którym:

w przypadku zbiegu ograniczeń w zajęciu, np. ulokowania środków wolnych od zajęcia zgodnie z art. 54a pr.bank. na rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym, kwalifikującym się do ochrony środków do określonego limitu zgodnie z art. 54 pr.bank. [...] podstawy do zwolnienia spod egzekucji nie dublują się^[27].

Analizując przepisy można dostrzec, że art. 54 oraz art. 54a pr.bank. wymienia środki: „wolne od zajęcia”. Artykuł 8, art. 9, art. 10 u.p.e.a. wyliczają

„Uzasadnienie prezydenckiego projektu ustawy nowelizującej” Sejm RP VIII kadencji, druk sejmowy Nr 448.

²⁵ Ireneusz Kunicki, „W kwestii dopuszczalności zastosowania przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych” *Przegląd Prawa Egzekucyjnego*, nr 3 (2018), Legalis. [dostęp: 2.01.2024].

²⁶ Zob. Michał Mikołajczyk, „Art. 54”, [w:] Michał Mikołajczyk, *Egzekucja z rachunku bankowego. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022). [dostęp: 06.02.2024].

²⁷ Wojciech Iwański, „Art. 54”, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. Konrad Osajda, Jacek Dybiński (Warszawa: C.H. Beck, 2023). [dostęp: 02.01.2024].

składniki majątkowe, które: „nie podlegają egzekucji”. Wojciech Zręda uznał, że rozróżnienie wskazanych pojęć nie jest bezcelowe. Wskazał, że:

W przypadku stosowania formuły, że środki na rachunku są wolne od zajęcia, organ egzekucyjny nie ma żadnych praw do nich i bankowi nie wolno zatem co do tej części realizować obowiązków wynikających z zajęcia. Inaczej chyba się jednak rzecz ma w przypadku, gdy określone środki wpływające na rachunek nie podlegają egzekucji. Podlegają one więc zajęciu, jednak nie mogą być wykorzystane na zaspokojenie wierzytelności przez organ egzekucyjny.

Zaznaczył, że: „rachunek w przypadku art. 54 pr.bank. jest zajęty, ale posiadacz rachunku zachowuje możliwość realizowania swej wierzytelności w ramach limitu na dowolny cel”. Wysunął przy tym postulat, zgodnie z którym przepisy u.p.e.a. mogą zwalniać określone środki od egzekucji, ale tych zagadnień nie może rozpatrywać bank^[28]. Sugerowałoby to, że takie środki powinien ewentualnie zwalniać spod zajęcia organ egzekucyjny. W praktyce zdarza się, że ani bank, ani organ egzekucyjny nie chcą tego czynić, obarczając się wzajemnie odpowiedzialnością.

5 | Problem identyfikacji oraz badania pochodzenia środków znajdujących się na rachunku bankowym

W literaturze można odnaleźć twierdzenie, zgodnie z którym środki znajdujące się na rachunku bankowym stanowią swojego rodzaju całość. Rodzi to konsekwencje, przejawiające się w tym, że jeżeli zobowiązany wypłaci choćby złotówkę z rachunku bankowego, to uniemożliwia to ustalenie, z których należności pochodziła ta kwota. W rezultacie rozciągnięcie ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych, takich jak wynagrodzenie za pracę jest faktycznie niemożliwe^[29]. Poglądu tego nie można

²⁸ Wojciech Zręda, „Ochrona roszczeń pracowniczych w postępowaniu egzekucyjnym – Glosa do wyroku SN z 20 stycznia 2005 r. (II CK 375/04)” *Prawo Bankowe*, nr 12 (2005): 26-27.

²⁹ Kunicki, „W kwestii dopuszczalności”.

bezrefleksyjnie przyjąć za słuszny. Kwoty pieniężne wpływające na rachunek bankowy zawierają informacje dotyczące podmiotu, który dokonuje tej wpłaty oraz informacje dotyczące tytułu, na podstawie którego są wnoszone^[30]. Bank przed zrealizowaniem zajęcia analizuje źródła wpływów na rachunek bankowy. Argumentacja, że wypłata choćby niewielkiej kwoty z rachunku bankowego nie pozwala na identyfikację, czy wypłacone zostały kwoty, które podlegają wyłączeniu spod egzekucji, czy też kwoty, którego mogą być egzekwowane, nie ma decydującego znaczenia dla postępowania egzekucyjnego. Dla obliczenia kwot wolnych spod egzekucji należy stosować bilansowane w skali miesięcy kalendarzowych, na co wyraźnie wskazuje art. 54 pr.bank. w słowach: „w każdym miesiącu kalendarzowym”. Zastrzeżenia takiego nie czyni natomiast art. 54a u.p.e.a. Zmusza to do zastanowienia, czy ta różnica pozwala na przyjęcie, że i w tym przypadku suma kwot wolnych od egzekucji odnawia się comiesięcznie, czy jednak te środki mogą kumulować się na rachunku bankowym, jako kwoty wolne od zajęcia. Praktyka wielu banków zmierza ku comiesięcznemu bilansowaniu obydwu rodzajów kwot wolnych^[31]. Można odnaleźć jednak odmienne podejście, zgodne z którym:

Środki które wpłynęły na konto i zostały zakwalifikowane jako tzw. świadczenia rodzinne, są zwolnione spod egzekucji i pozostają do dyspozycji klienta bez żadnych ograniczeń czasowych i kwotowych. Mogą kumulować się na rachunku i być wypłacone w dowolnym momencie. Wypłata tych świadczeń nie wpływa na wysokość kwoty wolnej od zajęcia przysługującej w ramach art. 54^[32].

Rozbieżności interpretacyjne, wpływające istotnie na stan środków finansowych zobowiązanego wymagają interwencji prawodawcy, który powinien *expressis verbis* wskazać w art. 54a pr.bank., czy kwoty te mają być bilansowane comiesięcznie, czy też nie. Powyższe niejasności doprowadzają bowiem do argumentowania przez zobowiązanych, którym zajęto wierzytelności z rachunku bankowego, że na rachunku takim znajdują się

³⁰ Wyrok WSA w Warszawie z 16.02.2017 r., V SA/Wa 655/16, LEX nr 2316955.

³¹ M.in. odpowiedzi indywidualne: mBanku z dnia 7 stycznia 2024 r.; Banku Pocztowego z dnia 3 stycznia 2024 r.; Santander Banku Polskiego z dnia 3 stycznia 2024 r.; zob. „Sprawdź, jakie środki nie podlegają egzekucji”, [w:] *Zajęcie egzekucyjne*. <https://www.santander.pl/przydatne-informacje/zajecia-egzekucyjne#zajeciaegzekucyjne=1> [dostęp: 03.01.2024].

³² Odpowiedź indywidualna PKO Banku Polskiego z dnia 15.01.2024 r., niepubl.

wyłącznie środki wolne od zajęcia, bowiem oni wypłacają tylko te, które można zająć, a kwoty wolne od zajęcia pozostawiają na rachunku.

Należy opowiedzieć się za rozwiązaniem, zgodnie z którym prawo do skorzystania z kwoty wolnej, która nie została wykorzystana w danym miesiącu kalendarzowym, nie przechodzi na kolejny miesiąc, nie sumuje się z kwotą wolną przysługującą zobowiązanemu w kolejnym miesiącu. Nie powinno się uznawać, że środki są wyłączone spod egzekucji, ponieważ pochodziły kiedyś (bez ograniczenia w czasie) ze świadczeń spod niej wyłączonych. Powinno się przyjąć, że kwota wolna odnawia się pierwszego dnia kalendarzowego każdego miesiąca. Zatem żadne rachunki bankowe nie powinny służyć do gromadzenia na nich oszczędności wolnych od zajęcia egzekucyjnego.

Zastanawia jednak konstrukcja rachunku rodzinnego oraz dopuszczalność gromadzenia środków wolnych od egzekucji na nim. Skoro na ten rachunek mogą być wpłacane świadczenia niepodlegające egzekucji, to jeśli mają one charakter periodyczny, a zobowiązany nie będzie ich wypłacał z tego rachunku, to może on mu posłużyć jako rachunek *quasi* oszczędnościowy, z którego mimo zgromadzenia znacznej ilości środków nie będzie mogła być prowadzona egzekucja.

W tym miejscu ujawnia się kilka sprzeczności. Z jednej strony kwoty, o których mowa w art. 54 pr.bank., bilansują się comiesięcznie, na co wskazuje *expressis verbis* ten przepis. Z drugiej strony brak analogicznego wskazania w art. 54a pr.bank. i konstrukcja rachunku rodzinnego wskazywałyby, że wolą prawodawcy było, aby kwoty te pozostawały do dyspozycji zobowiązanego bez żadnych ograniczeń czasowych i kwotowych. Wydaje się, że taka interpretacja godzi w istotę zasady poszanowania minimum egzystencji, głoszącą, że jej celem jest zapewnienie zobowiązanemu bieżącego minimum egzystencjalnego, a nie umożliwienie mu gromadzenia oszczędności.

6 | Podmiot ponoszący ciężar wyłączenia środków spod egzekucji

Argumentacja w zakresie wyznaczenia podmiotu ponoszącego ciężar wyłączenia środków znajdujących się na rachunku bankowym spod egzekucji przebiega zasadniczo w dwóch kierunkach. Przedstawiciele organów

egzekucyjnych stoją często na stanowisku, że podmiotem tym jest bank. Przedstawiciele banków twierdzą zazwyczaj, że jest nim organ egzekucyjny. Analiza przepisów zarówno pr.bank jak i u.p.e.a. prowadzi raczej do wniosku, że zarówno jeden, jak i drugi podmiot mają w tym względzie obowiązki. Uzasadnienie tego poglądu warto poprzedzić prześledzeniem dorobku literatury i orzecznictwa.

W ramach pierwszej grupy zapatrywań mieści się teza, stosownie do której: „w toku postępowania egzekucyjnego to bank prowadzący rachunek obowiązany jest do ustalenia źródeł pochodzenia środków znajdujących się na prowadzonym przezeń rachunku bankowym”^[33]. Uzasadnia się ją wskazując, że organ egzekucyjny nie dokonuje zajęcia środków pieniężnych pochodzących z konkretnego źródła, lecz zajęcia wierzytelności zobowiązanego z rachunku bankowego. Stosując środek egzekucyjny w postaci egzekucji z rachunku bankowego nie posiada ani informacji w zakresie źródeł pochodzenia środków pieniężnych wpływających na rachunek bankowy zobowiązanego, ani na temat ilości środków pieniężnych zgromadzonych na danym rachunku. Wiedzą w tym przedmiocie dysponuje wyłącznie bank realizujący zajęcie^[34], natomiast organ egzekucyjny nie posiada uprawnień do przeprowadzania wobec banku kontroli prawidłowości realizacji zastosowanego środka egzekucyjnego (art. 71a § 1 u.p.e.a.).^[35] „Organ egzekucyjny nie ma podstaw aby przeprowadzić postępowanie dowodowe, co do tego, czy aby egzekucją nie została objęta kwota wolna od zajęcia, o której mowa w art. 54 ust. 1 pr. bank.”^[36] Na banku w ramach zawartej umowy z posiadaczem rachunku ciąży natomiast obowiązek zabezpieczenia znajdujących się na nim środków^[37]. Naruszenie art. 54 ust. 1 pr.bank. należy

³³ Bernard Smykla, „Art. 54a”, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. Agnieszka Mikos-Sitek, Piotr Zapadka (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022). [dostęp: 29.12.2023].

³⁴ W przypadku rachunku rodzinnego numery rachunków bankowych jednostek wypłacających świadczenia niepodlegające egzekucji, z których dokonywane są wpłaty, stanowią jeden z elementów umowy tego rachunku. Zaświadczenia o numerach tych rachunków, wydane przez jednostki wypłacające świadczenia niepodlegające egzekucji, stanowią załączniki do umowy rachunku rodzinnego (art. 52 ust. 2a pr.bank.).

³⁵ Zob. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 18 czerwca 2019 r., I SA/Po 140/19, LEX nr 2706177; wyrok WSA w Krakowie z dnia 5 października 2018 r., I SA/Kr 399/18, LEX nr 2616919.

³⁶ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 25 kwietnia 2017 r., I SA/Gl 120/17, LEX nr 2297757.

³⁷ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 26 marca 2019 r., I SA/Gl 1337/18, LEX nr 2732632.

rozpatrywać w kategoriach nieprawidłowego wykonywania przez bank umowy o prowadzenie rachunku bankowego, gdzie drogą dochodzenia praw z tego tytułu nie jest skarga na czynności egzekucyjne, lecz droga cywilnoprawna^[38].

Do drugiej grupy poglądów przynależy m.in. twierdzenie, że faktyczna rola banku w toku postępowania egzekucyjnego sprowadza się do wykonania dyspozycji zawartych w zawiadomieniu o zajęciu doręczonym mu przez organ egzekucyjny^[39]. Jedyne, co może poczynić bank, to zawiadomienie organu egzekucyjnego o znanych mu przeszkodach w realizacji zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego. Nie posiada on natomiast kompetencji decyzyjnych w zakresie zastosowania egzekucji wierzytelności z rachunku bankowego^[40]. Wskazuje się, że środowisko bankowe oczekuje zwolnienia banków z obowiązku badania źródeł wpływów na rachunek bankowy oraz z realizowania innych czynności niezwiązanych z wykonywaniem umowy łączącej bank z posiadaczem rachunku bankowego^[41]. WSA w Gdańsku zaznaczył, że:

organ egzekucyjny nie może poprzestać na ogólnej wiedzy co do przedmiotu zajęcia w postaci środków pieniężnych z rachunku bankowego. Organ, dokonując czynności egzekucyjnej, obowiązany jest wiedzę tę weryfikować z uwzględnieniem ważnego interesu zobowiązanego^[42].

W podobnym tonie wypowiedział się NSA w wyroku z dnia 31 stycznia 2019 r. zajmując stanowisko, zgodnie z którym: „Obowiązek wyjaśnienia, czy należności na rachunku bankowym, które organ egzekucyjny zamierza zająć, podlegają zajęciu, spoczywa na organie egzekucyjnym”. Stosowne ustalenia organ powinien poczynić jeszcze przed zajęciem rachunku bankowego. W tym celu może wykorzystać narzędzia przewidziane w art. 80 § 2 u.p.e.a., art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. v pr.bank. oraz art. 36 § 1 i § 1c w zw. z art. 67a § 2 u.p.e.a. W razie bezpodstawnego zajęcia i przekazania przez

³⁸ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 25 kwietnia 2017 r., I SA/Gl 120/17, LEX nr 2297757; wyrok WSA w Gliwicach z dnia 26 marca 2019 r., I SA/Gl 1337/18, LEX nr 2732632.

³⁹ „Pismo Ministerstwa Finansów z 11 kwietnia 2014 r. (SPS-023-2571/14)” *Monitor Prawa Bankowego*, nr 1 (2015): 9.

⁴⁰ Zob. wyrok NSA z dnia 31 stycznia 2019 r., II FSK 3034/18, LEX nr 2656931.

⁴¹ Wojciech Zręda, „Zmiana obowiązków banku w egzekucji z rachunku bankowego (wybrane zagadnienia)” *Monitor Prawa Bankowego*, nr 6 (2020): 104.

⁴² Wyrok WSA w Gdańsku z 24.03.2020 r., I SA/Gd 2149/19, LEX nr 2973619.

bank na rachunek organu egzekucyjnego środków pieniężnych niepodlegających egzekucji, zgodnie z art. 10 § 3 u.p.e.a., konieczne jest ich zwrócenie na rachunek bankowy zobowiązanego, z którego zostały przekazane organowi egzekucyjnemu^[43].

Obok przywołanego wyroku NSA nie można przejść bezrefleksyjnie. W obecnych realiach zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego jest wysoce zautomatyzowane. Przepisy nie wymagają od organu egzekucyjnego występowania do banku, przed zastosowaniem przedmiotowego środka egzekucyjnego, o udzielenie informacji na temat prowadzenia rachunków bankowych dla zobowiązanego, jak też listy wpływów na rachunki oraz ich tytułów i nadawców. Nie wymagają też analizowania, czy na rachunku znajdują się środki podlegające wyłączeniu, ani wskazywania, w zawiadomieniu o zajęciu rachunku bankowego kierowanym do banku, kwot niepodlegających zajęciu^[44]. Warto zauważyć, że wzór takiego zawiadomienia nie posiada nawet odpowiedniej rubryki na taką informację. Jak zostało wcześniej zauważone, to bank dysponuje wiedzą na temat źródeł wpływów środków na rachunek bankowy, stąd w pierwszej kolejności to on powinien być podmiotem odpowiedzialnym za wyłączenie spod egzekucji odpowiednich środków. Niemniej, w razie gdyby doszło jednak do przekazania organowi egzekucyjnemu środków wyłączonych spod egzekucji, a organ egzekucyjny dostrzegłby to z urzędu lub ustalił na skutek wniesienia skargi na czynności egzekucyjne, to wówczas – w zgodzie z tezą NSA – takie środki podlegają zwrotowi na rachunek bankowy zobowiązanego.

Można zaryzykować tezę, zgodnie z którą zarówno organ egzekucyjny, jak i bank są podmiotami zobowiązanymi do zwolnienia określonych środków spod egzekucji. Potwierdza to powtórzenie przepisów zawierających katalog ograniczeń i wyłączeń zarówno w art. 54 w zw. z art. 8 § 1 pkt 7 u.p.e.a. oraz art. 54a pr.bank. w zw. z art. 10 § 4 u.p.e.a. i art. 80 § 2a u.p.e.a. Do 24 marca 2024 r. procedura zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego wraz z jej technicznymi aspektami wyraźnie przesądzała o tym, że w pierwszej kolejności to na banku ciąży obowiązek uwzględnienia tych

⁴³ Wyrok NSA z dnia 31 stycznia 2019 r., II FSK 3034/18, LEX nr 2656931.

⁴⁴ Ireneusz Kunicki w odniesieniu do egzekucji sądowej zaprezentował pogląd, zgodnie z którym: „komornik nie może dokonywać weryfikacji źródła pochodzenia środków znajdujących się na rachunku bankowym dłużnika”, bowiem nie ma takiego obowiązku oraz nie jest to istotne dla egzekucji z rachunku bankowego, ponieważ co do zasady bez znaczenia pozostaje źródło, z którego pochodzą środki – Kunicki, „W kwestii dopuszczalności”; zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 9 lutego 2005 r., III SA/Wa 1002/04, LEX nr 164969.

przepisów i przekazania zajętej kwoty po upływie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o zajęciu (art. 80 § 1 pkt 1 u.p.e.a. przed 25 marca 2024 r.), a w przypadku braku podlegających egzekucji środków, zawiadomienia organu egzekucyjnego nie później niż w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o zajęciu o przeszkodzie w dokonaniu wpłaty (art. 80 § 1 pkt 2 u.p.e.a.). Wówczas czas ten pozwalał zobowiązanemu na zwrócenie się w razie potrzeby do banku i wykazanie, że na rachunku znajdują się środki, z których nie powinno być zrealizowane zajęcie. Od 25 marca 2024 r. bank ma niezwłocznie przekazać zajętą wierzytelność albo zawiadomić nie później niż w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o zajęciu o przeszkodzie w dokonaniu wpłaty (art. 80 § 1 pkt 1 i 2 u.p.e.a. w brzmieniu od 25 marca 2024 r.). Zmianę tę należy ocenić krytycznie, wskazując na obniżenie poziomu ochrony zobowiązanego. Gdyby jednak według zobowiązanego realizacja zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego nastąpiła ze środków wyłączonych spod egzekucji, przysługuje mu skarga na czynność egzekucyjną organu egzekucyjnego, której podstawą jest dokonanie czynności z naruszeniem ustawy. Wówczas organy egzekucyjne nie powinny uchylać się od konieczności jej rozpatrzenia argumentując, że za realizację zajęcia odpowiedzialny jest bank, który powinien odmówić przekazania organowi egzekucyjnemu środków pieniężnych wolnych od zajęcia. Nie powinien też odsyłać do dochodzenia swoich praw przez zobowiązanego na drodze cywilnej od banku, a nie poprzez wnoszenie skargi na czynność egzekucyjną. Należy przyjąć, że moment wniesienia takiej skargi uruchamia konieczność poczynienia ustaleń przez organ egzekucyjny, czy środki przekazane przez bank nie podlegały ograniczeniom lub wyłączeniu. Organ może wówczas wykorzystać narzędzia, jakie wskazywał NSA w przywołanym wyroku. Przede wszystkim w pierwszej kolejności art. 36 § 1 i § 1c u.p.e.a. w zw. z art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. v pr.bank. poprzez zwrócenie się do banku o udzielenie informacji czy realizacja zajęcia wierzytelności dokonana przez bank nastąpiła ze źródeł niepodlegających egzekucji, które z mocy prawa podlegają wyłączeniu z egzekucji i nie powinny być przez bank przekazywane, ewentualnie udzielenie informacji, czy umowa zawarta między zobowiązanym a bankiem przewiduje możliwość wpływu na rachunek bankowy, z którego nastąpiła realizacja zajęcia wierzytelności, także innych środków, które nie podlegają wyłączeniu spod egzekucji. Po wyjaśnieniu, organ egzekucyjny powinien albo oddalić skargę na czynności egzekucyjne, jeśli nie zachodzą podstawy do jej uwzględnienia, albo uwzględnić skargę i usunąć stwierdzoną wadę czynności egzekucyjnej poprzez zwrot nienależnie przekazanych środków przez

bank. Kontrola prawidłowości wyłączenia sum wyłączonych spod egzekucji sprawowana przez organ egzekucyjny ma przy realizacji zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego charakter następczy. Pozostając w tematyce zaskarżalności wstrzymania przez bank wypłat z rachunku bankowego warto wspomnieć, że nie podlega ono kontroli sądów administracyjnych, bowiem nie stanowi działalności z zakresu administracji publicznej^[45].

7 | Podsumowanie

Zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego stanowi obecnie najczęściej stosowany, efektywny środek egzekucyjny w egzekucji należności pieniężnych. Odbywa się w sposób częściowo zautomatyzowany, przy wykorzystaniu systemów teleinformatycznych, takich jak OGNIVO, we współpracy z bankami.

Bardzo istotną rolę w realizacji tego środka egzekucyjnego posiada bank, będący w rozumieniu u.p.e.a. dłużnikiem zajętej wierzytelności (art. 1a pkt 3 u.p.e.a.). Przepisy nakładają na niego określone obowiązki związane z egzekucją. Mogłoby się wydawać, że skala i powtarzalność stosowania egzekucji wierzytelności z rachunku bankowego nie powinny przysparzać już problemów. Analiza różnego rodzaju studium przypadków pozwala jednak dostrzec przestrzeń, w której powstają wątpliwości. Dotyczą one zarówno banków, jak i organów egzekucyjnych. Zaliczają się do nich m.in. zagadnienie dopuszczalności zastosowania przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych, identyfikacji oraz badania pochodzenia środków znajdujących się na rachunku bankowym, jak również rozkładu kompetencji między organem egzekucyjnym a bankiem do zwolnienia określonych środków spod egzekucji. Problemy te zostały dostrzeżone zarówno w literaturze, jak również w pracach legislacyjnych. Mimo wielu wypowiedzi oraz wprowadzenia zmian normatywnych nie wydaje się, aby zostały jednoznacznie rozwiązane.

Odnosząc się do zagadnienia dopuszczalności zastosowania przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych należy uznać, że wpisuje się ono w zasadę poszanowania minimum egzystencji. Przy interpretacji tych przepisów należy więc mieć

⁴⁵ Postanowienie NSA z dnia 7 grudnia 2010 r., II GSK 1364/10, LEX nr 807610.

na uwadze tezę, stosownie do której celem tej zasady jest zapewnienie zobowiązanemu bieżącego minimum egzystencjalnego, a nie umożliwienie mu gromadzenia oszczędności. Wyważenie tych dwóch wartości jest przede wszystkim rolą prawodawcy. Należy uznać, że skoro przepisy wskazują wprost na wyłączenia spod egzekucji różnych świadczeń, takich jak określona wysokość wynagrodzenia ze stosunku pracy, określona wysokość świadczeń pieniężnych przewidzianych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym, kwoty otrzymane jako stypendia, to środki te zachowują swoją tożsamość po przekazaniu ich na rachunek bankowy. Nie można bezrefleksyjnie przychylić się do interpretacji, że po przekazaniu na rachunek bankowy środków pochodzących ze źródeł niepodlegających egzekucji tracą one swoją tożsamość, a jedynymi ograniczeniami są te przewidziane w art. 54, bądź art. 54a pr.bank. Można nie zgadzać się z wysokością środków pozostawionych zobowiązanemu, wskazywać, że przekraczają one sumy niezbędne dla zachowania minimum egzystencji, lecz taką argumentację można potraktować raczej jako światopogląd, ewentualnie postulat zmiany przepisów poprzez wskazanie wprost, że bez znaczenia pozostaje źródło środków znajdujących się na rachunku bankowym. Nie można jednak wątpliwości interpretacyjnych oraz złożoności prawnych wykorzystywać przeciw zobowiązanemu, który z jednej strony dostrzega przepisy wskazujące na niepodleganie pewnych kwot egzekucji, natomiast z drugiej strony doświadcza przeznaczenia tych kwot na zaspokojenie wierzyciela ze względu na interpretację silnie sprzyjającą skuteczności egzekucji.

Problem identyfikacji oraz badania pochodzenia środków znajdujących się na rachunku bankowym był niejednokrotnie komunikowany. W tej sprawie interweniował m.in. Rzecznik Praw Obywatelskich, wskazując, że jest świadom, że ustawodawca przewidział zwolnienia spod zajęcia, lecz nie wyposażył organów egzekucyjnych w odpowiednie instrumenty pozwalające na ocenę zasadności i zakresu dopuszczalnego zajęcia rachunku bankowego. Zaznaczył, że bank prowadzący rachunek bankowy zobowiązanego, dokonując realizacji zajęcia, winien wyłączyć środki zobowiązanego nie podlegające zajęciu i poinformować organ egzekucyjny o przeszkodzie do przekazania określonych środków znajdujących się na rachunku. Często jednak tak się nie dzieje^[46]. W celu stworzenia adekwatnego i prostego instrumentu umożliwiającego ochronę zobowiązań przed zajęciem

⁴⁶ „Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 12 października 2020 r. IV.512.149.2020.KD”. <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20do%20Prezesa%20ZBP%2C%2012.10.2020.pdf> [dostęp: 07.01.2024].

także środków niepodlegających egzekucji stworzono możliwość prowadzenia tzw. rachunków rodzinnych. Należy zaznaczyć, że w art. 49 ust. 4 pr.bank. ustawodawca określił dla przekazywanych z tytułu świadczeń wychowawczych środków jedynie możliwość ulokowania ich na wyodrębnionym rachunku bankowym prowadzonym dla ich obsługi. Jeżeli zatem nie został ustanowiony obligatoryjny wymóg gromadzenia tych środków na odrębnych rachunku, to argumentacja, że w interesie strony leży jego założenie, pozostaje bez wpływu na ocenę zasadniczej kwestii związanej z dopuszczalnością zajęcia tego rodzaju środków^[47]. Należy zauważyć, że mimo obowiązywania art. 49 ust. 4 pr.bank. od 20 sierpnia 2016 r. takie rachunki w swojej ofercie posiada niewiele banków. Do 18 marca 2022 r. założenie rachunku rodzinnego było możliwe w Banku Pocztowym. Obecnie znajduje się w ofercie również niektórych Banków Spółdzielczych^[48]. Mając to na względzie trudno uznać, aby ten rodzaj rachunku bankowego, który z założenia miał chronić zobowiązanych przed zajęciem określonych środków wyłączonych spod egzekucji, spełniał swoją rzeczywistą rolę.

W zakresie rozkładu kompetencji do respektowania przepisów o wyłączeniu lub ograniczeniu środków spod egzekucji między organem egzekucyjnym a bankiem należy uznać, że zarówno jeden jak i drugi podmiot mają w tym względzie obowiązki. Bank nie powinien przekazywać takich środków w ramach zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego. Gdyby jednak nie wypełnił tego obowiązku, to organ egzekucyjny jest zobligowany do weryfikacji prawidłowości zajęcia, np. w procedurze skargi na czynność egzekucyjną. Banki przyjmują różny sposób postępowania w tym zakresie. Tytułem przykładu – można spotkać praktykę, zgodnie z którą bank nie przekazuje kwoty wolnej z środków z wynagrodzenia za pracę. Można też spotkać sposób postępowania, w którym środki z wynagrodzenia za pracę zwalnia się na podstawie zgody organu egzekucyjnego. Klient banku zgłasza i ustala kwestie zwolnienia wynagrodzenia z organem egzekucyjnym. Wydaje się, że kwestia ta powinna być ujednolicona. Przede wszystkim nie powinno obciążać się zobowiązanego ciężarem ochrony środków

⁴⁷ Wyrok NSA z dnia 31 stycznia 2019 r., II FSK 3034/18, LEX nr 2656931.

⁴⁸ Zob. „Konto socjalne, czyli konto na 500+ bez komornika. Gdzie najlepiej je założyć?”. <https://direct.money.pl/artykuly/porady/konto-socjalne-rachunek-ktorego-nie-zajmie-komornik,2402172>; „Konto socjalne, czyli rachunek bez komornika”, <https://finhack.pl/konto-socjalne-czyli-antykomorniczy-rachunek-rodzinny-jak-i-gdzie-je-zalozyc/> [dostęp: 03.01.2024].

wyłączonych spod egzekucji z urzędu. Jeśli zwolnienie takich kwot będzie wymagało interwencji zobowiązanego, to trzeba będzie uznać, że zwolnienia te nie następują z urzędu, ale *de facto* na wniosek.

Bibliografia

- Iwański Wojciech, „Art. 54”, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. Konrad Osajda, Jacek Dybiński. Warszawa: C.H. Beck, 2023. <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3danbsgaytkojoobqxa1rwgu2tsmryge3a&ref=Source=guide>.
- Klat-Wertelecka Lidia, *Niedopuszczalność egzekucji administracyjnej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009.
- Konto socjalne, czyli konto na 500+ bez komornika. Gdzie najlepiej je założyć? <https://direct.money.pl/artykuly/porady/konto-socjalne-rachunek-ktorego-nie-zajmie-komornik,2402172>.
- Konto socjalne, czyli rachunek bez komornika. <https://finhack.pl/konto-socjalne-czyli-antykomorniczny-rachunek-rodzinny-jak-i-gdzie-je-zalozyc/>.
- Kunicki Ireneusz, „W kwestii dopuszczalności zastosowania przy egzekucji z rachunku bankowego ograniczeń egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych” *Przegląd Prawa Egzekucyjnego*, nr 3 (2018). <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=mjxw62zogi3damrqgq3tkmi>.
- Leoński Zbigniew, *Administracyjne postępowanie egzekucyjne. Węzłowe problemy*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, 2003.
- Masternak Marian, „Zasada poszanowania minimum egzystencji”, [w:] *System prawa administracyjnego procesowego*, t. III, cz. 1, *Administracyjne postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, red. Grzegorz Łaszczyca, Andrzej Matan. 316-332. Warszawa, Wolters Kluwer, 2020.
- Mikołajczyk Michał, „Art. 54.”, [w:] Michał Mikołajczyk, *Egzekucja z rachunku bankowego. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587900178/697618>.
- Nowak Janusz, „Kwoty wolne od zajęcia w egzekucji z rachunku bankowego na podstawie art. 54 prawa bankowego” *Przegląd Prawa Egzekucyjnego*, nr 1 (2019). <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=mjxw62zogi3damrtge4tany>.
- „Pismo Ministerstwa Finansów z 11 kwietnia 2014 r. (SPS-023-2571/14)” *Monitor Prawa Bankowego*, nr 1 (2015): 9-14.

- Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 12 października 2020 r. IV.512.149.2020. KD. <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20do%20Prezesa%20ZBP%2C%2012.10.2020.pdf>.
- Przybysz Piotr, „Art. 72”, [w:] Piotr Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587911345/708785>.
- Przybysz Piotr, „Art. 81”, [w:] Piotr Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587911350/708790?tocHit=1>.
- Pyziół Wojciech, „Art. 54”, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. Eugenia Fojcik-Mastalska. Warszawa: Lexis Nexis, 2007. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587525455/315276>.
- Romańska Marta, Olga Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*. Warszawa: C.H. Beck, 2016.
- Sikorski Grzegorz, „Art. 54”, [w:] Grzegorz Sikorski, *Prawo bankowe. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2015. <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zoge4tkmbwgq4dcmroobqxalrtgaydsmzzgm4q&refSource=guide1>.
- Smykła Bernard, „Art. 54a”, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. Agnieszka Mikos-Sitek, Piotr Zapadka. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587890321/687761>.
- Zręda Wojciech, „Ochrona roszczeń pracowniczych w postępowaniu egzekucyjnym – Glosa do wyroku SN z 20 stycznia 2005 r. (II CK 375/04)” *Prawo Bankowe*, nr 12 (2005): 23-27.
- Zręda Wojciech, „Zajęcie rachunku bankowego” *Prawo Bankowe*, nr 2 (2000): 57-84.
- Zręda Wojciech, „Zmiana obowiązków banku w egzekucji z rachunku bankowego (wybrane zagadnienia)” *Monitor Prawa Bankowego*, nr 6 (2020): 95-104.

